

mexanizatsiyalashtirish darajasi yaxshi rivojlangan. Polsha Yevropa Ittifoqiga qoʻshilgandan soʻng, qishloq xoʻjaligida ijobiy oʻzgarishlar kuzatildi. Birinchi navbatda, qishloq xoʻjaligini qayta qurish va modernizatsiya jarayonlari boshlandi.

Ayniqsa, istiqbolli fermer xoʻjaliklar soni 500 mingdan oshdi. Ushbu fermer xoʻjaliklarda mahsulotlar ishlab chiqarishning tez rivojlanishi kuzatilmoqda, ayniqsa, sut ishlab chiqarishga ixtisoslashgan yirik qoramol va choʻchqa boqish xoʻjaliklari sezilarli darajada oʻsdi.

Polsha qishloq xoʻjaligi va oziq-ovqat mahsulotlari eksportida muhim oʻrin tutadi. Meva va ularni qayta ishlash mahsulotlari, shuningdek, shakar asosiy eksport tovarlari hisoblanadi. Polsha qulupnay, malina, qora smorodina va ularning qayta ishlangan mahsulotlari, asosan olma sharbatlarini eksport qilishda yetakchi oʻrinni egallaydi.

Polsha hayvonot mahsulotlari eksportida ham katta ulushga ega. Goʻsht va sutni qayta ishlash ulushi va eksportning dinamikasi yuqori. Qishloq xoʻjaligi mahsulotlarining yuqori sifati, shuningdek, atrof-muhitning tozaligi va anʼanaviy usullardan foydalanish Polsha qishloq xoʻjaligini ekologik toza qilishda muhim omillar hisoblanadi. Kimyoviy vositalardan foydalanishning nisbatan past darajasi va intensiv ishlab chiqarishning pastligi Polsha fermer xoʻjaliklariga xosdir.

Polsha Respublikasi sanoat-qishloq xoʻjaligiga ixtisoslashgan mamlakat hisoblanadi. Mexanik muhandislik, metallurgiya, kemasozlik, toʻqimachilik va oziq-ovqat sanoati Polshada keng rivojlangan. Polsha sanoatida qariyb 400 ming kishi ishlaydi, sanoatning koʻp qismi xususiy mulkchilikka ixtisoslashgan.

Yalpi ichki mahsulot (YAIM) 2020-yilda 594,2 mlrd AQSH dollarini (kishi jon boshiga 15,600 dollar) tashkil qilgan boʻlsa, 2023-yilda bu koʻrsatkich 811,2 mlrd AQSH dollarini (kishi jon boshiga 21,180 dollar) tashkil etdi. Polsha yiliga 14 million tonnadan ortiq qand lavlagi, kartoshka va karam ishlab chiqaradi. Shuningdek, mamlakatda katta hajmda olma, qulupnay, malina va smorodina yetishtiriladi.

Polsha korxonlari yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarishda, ularni samarali va kam xarajat bilan yaratishda ajralib turadi. Yevropa mamlakatlari markazidagi qulay geografik joylashuv Polshaga qoʻshni davlatlar bilan hamkorlik qilish imkonini beradi. Mashinasozlik sanoati Varshava, Lodz, Vrotslav, Poznan, Gdansk kabi shaharlarda yaxshi rivojlangan.

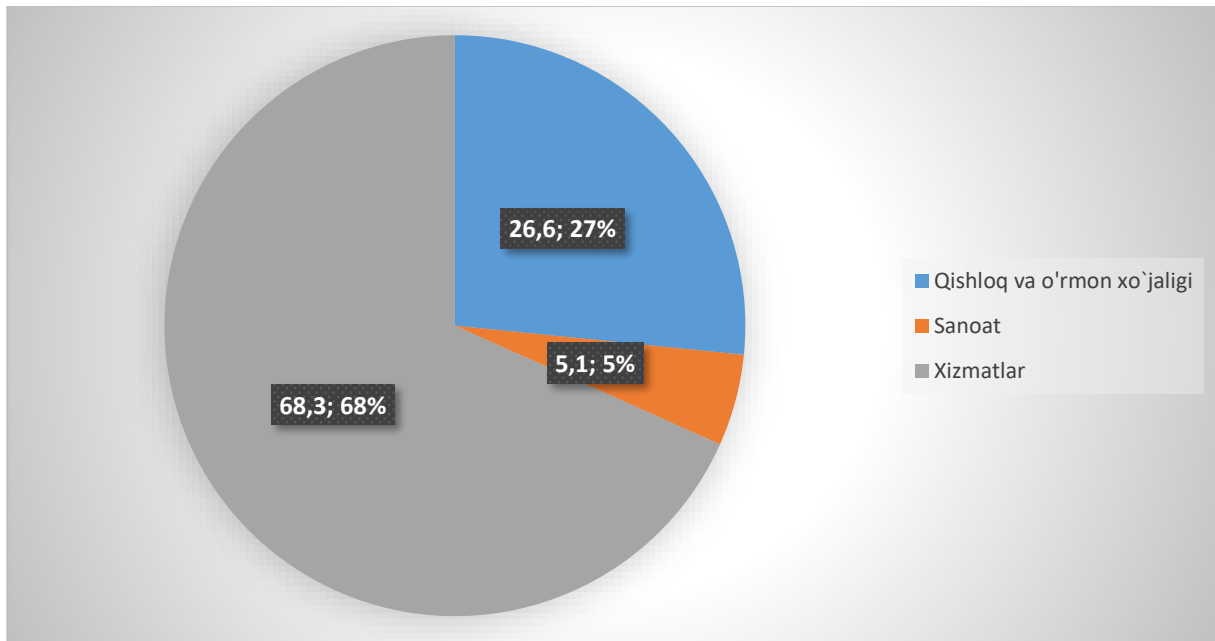
Kimyo sanoatida Polsha koʻp sohalarda qoʻshni davlatlardan farq qiladi. Mamlakat ulfur kislotasi, kaltsiy soda, sintetik tola, plastmassa buyumlar, parfyumeriya va farmatsevtika mahsulotlarini ishlab chiqarishda faoldir. Ammo xomashyo yetishmasligi sababli Sharqiy Yevropaning kimyo sanoati gʻarbiy Yevropa davlatlaridan biroz orqada qoladi.

Polshaning oziq-ovqat sanoati mamlakat sanoatining yetakchi sohalaridan biri boʻlib, sanoat savdosida 20% ulushni tashkil etadi. Ushbu sohada jami bandlikning 17% qismi qayd etilgan. Oziq-ovqat sanoatining rivojlanishi qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini qayta ishlash bilan bogʻliq. Meva mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlashda oziq-ovqat sanoatining ulushi 80% dan ortiqni tashkil etadi. Shuningdek, sutni qayta ishlashda 65%, qoramolchilik mahsulotlarini qayta ishlashda 50% va boshqa mahsulotlarda 5–30% oraligʻida ulush egallaydi.

Polsha va Gonkong so‘nggi yillarda o‘zaro manfaatli iqtisodiy aloqalarni rivojlantirdi. Savdo sohasida Polsha 2021-yilda Gonkongning Yevropa Ittifoqidagi yettinchi yirik savdo sherigi bo‘ldi. 2021-yil yakuniga yetgan besh yil ichida umumiy savdo hajmi 40% dan ko‘proqqa o‘tdi.

Mamlakatda to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiya zaxirasi 2014–2020-yillarga nisbatan ikki baravardan oshdi.

1-rasm

1-rasm. Polsha iqtisodiyotining asosiy tarmoqlari ko‘rsatgichlari (2023 yil holatiga)

Yalpi ichki mahsulotda sanoatning ulushi 5,1%, qishloq va o‘rmon xo‘jaligining ulushi 26,6%, xizmat ko‘rsatish sohasining ulushi esa 68,3% ni tashkil etadi.

Qishloq xo‘jaligi Polshada mamlakat maydonining 61% qismi qishloq xo‘jaligiga yaroqli yerlar hisoblanadi. Mayda xususiy dehqonchilik xo‘jaliklari ustunlik qiladi. Bundan tashqari, davlat xo‘jaliklari, shirkatlar va qishloq xo‘jaligi to‘garaklari ham mavjud. Eng muhim qishloq xo‘jaligi ekinlari javdar, bug‘doy, arpa, suli, kartoshka, qand lavlagi, sabzavotlar, tamaki, yem-xashak hamda rezavor mevalar yetishtiriladi. Chorvachilik qishloq xo‘jaligining salmoqli qismini tashkil etadi. Koramol, cho‘chqa, qo‘y, ot va parranda boqish keng tarqalgan. [3]

Ishsizlik darajasi Polsha iqtisodiyotida ishsizlik darajasi 2023-yilda 2,9% ni tashkil qilgan bo‘lsa, 2021-yilda 4,9%, 2020-yilda 3,2%, va 2019-yilda 3,3% ni tashkil qilgan edi.

Sertifikatlash va savdo qoidalari Yevropa Ittifoqi (YI) mamlakatlariga tovarlar yetkazib berishning zaruriy sharti mahsulotlarni xalqaro standartlarga muvofiq sertifikatlashdan o‘tishdir. Maxsus Idoralar belgisi mahsulotlarning sifati va xavfsizligini tasdiqlaydi hamda Yevropa Ittifoqi hududiga eksport qilish uchun majburiy hisoblanadi.

Tashqi savdo siyosati Mamlakatda tashqi savdoni qo‘llab-quvvatlash hamda Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan ushbu sohadagi hamkorlikni mustahkamlash bo‘yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda (1-jadval).

1-jadval

Polshaning tashqi iqtisodiy faoliyat ko‘rsatgichlari

	Ko‘rsatgichlar		2020	2021	2022	2023
1	Eksport	Mln. Aqsh dollar	254 169,0	317 832,1	342 844,6	354 667,4
		O‘sish hajmi %	0,91	25,4	7,86	3,4
2	Import	Mln. AQSH dollar	254 660,4	335 451,3	358 592,5	341 407,2
		O‘sish hajmi %	3,24	31,72	6,89	-4,79

Polsha iqtisodiyoti ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyoti hisoblanadi. Polsha Yevropa Ittifoqidagi oltinchi yirik iqtisodiyot bo‘lib, Jahon banki uni yuqori daromadli mamlakat sifatida tasniflaydi. Polshaning tashqi iqtisodiy faoliyatida asosiy hamkor mamlakatlar Germaniya, Chexiya, Buyuk Britaniya va Fransiya hisoblanadi. 2023-yilda Polsha tovar va xizmatlar eksporti quyidagicha taqsimlangan: Germaniyaga – 98 mlrd AQSH dollarlik; Chexiyaga – 22 mlrd AQSH dollarlik; Fransiya – 21 mlrd AQSH dollarlik; Buyuk Britaniyaga – 17,5 mlrd AQSH dollarlik; Italiyaga – 16,2 mlrd AQSH dollarlik mahsulotlar eksport qilgan. 2023-yilda Polshaga jami import hajmi 341,4 mlrd AQSH dollarini tashkil etdi. Mamlakat importidagi asosiy hamkorlarning ulushi quyidagicha: Germaniya – 20% (70 mlrd AQSH dollari); Xitoy – 12,2% (41 mlrd AQSH dollari); Italiya – 4,95% (12,7 mlrd AQSH dollari); Niderlandiya – 3,39% (11,5 mlrd AQSH dollari); Fransiya – 3,39% (11,5 mlrd AQSH dollari); Chexiya – 3,31% (11,3 mlrd AQSH dollari); AQSH – 4,51% (15,4 mlrd AQSH dollari) [4] (2-jadval).

2-jadval

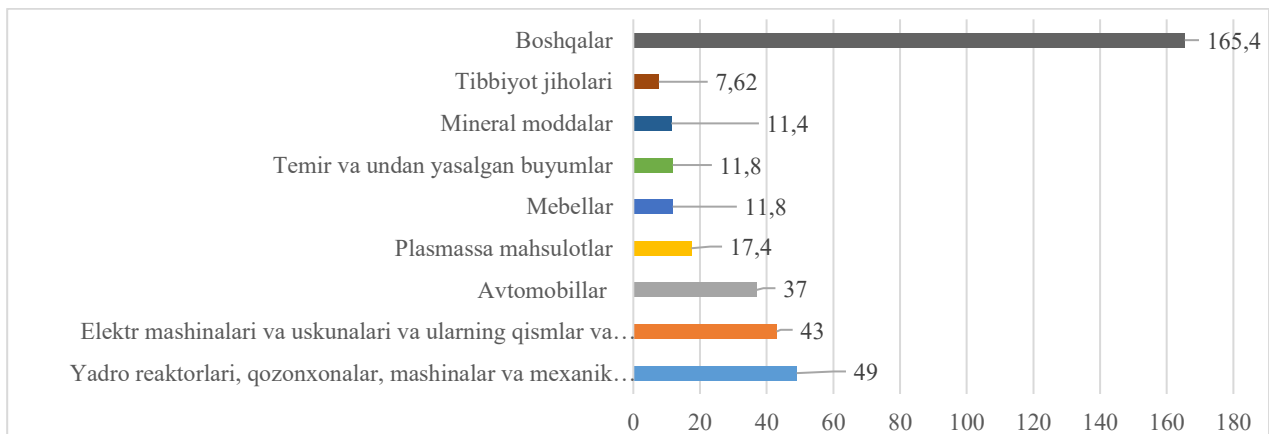
Polshaning tashqi iqtisodiy faoliyatida mamlakatlarni ulushi¹

Ekport	Import
Germaniya 27 foiz (98 mlrd. AQSH dollar)	Germaniya 20 foiz (70 mlrd. AQSH dollar)
Chexiya 6,27 foiz (22 mlrd. AQSH dollar)	Chexiya 3,31 foiz (11,3 mlrd. AQSH dollar)
Fransiya 6,16 foiz (21 mlrd. AQSH dollar)	Fransiya 3,39 foiz (11,5 mlrd. AQSH dollar)
Buyuk britaniya 4,94 foiz (17,5 mlrd. AQSH dollar)	Xitoy 12,2 foiz (41 mlrd. AQSH dollar)
Italiya 4,57 foiz (16,2 mlrd. AQSH dollar)	Italiya 4,95 foiz (16,9 mlrd. AQSH dollar)
Niderlandiya 4,57 foiz (16,2 mlrd. AQSH dollar)	Niderlandiya 3,39 foiz (11,5 mlrd. AQSH dollar)
Ukraina 2,25 foiz (11,5 mlrd. AQSH dollar)	Saudiya Arabiston 2,23 foiz (7,64 mlrd. AQSH dollar)
AQSH 3,06 foiz (10,8 mlrd. AQSH dollar)	AQSH 4,51 foiz (15,4 mlrd. AQSH dollar)
Ispaniya 2,74 foiz (9,75 mlrd. AQSH dollar)	Korea 2,93 foiz (10 mlrd. AQSH dollar)

¹ 5. <https://pie.net.pl/en/forecasts/>

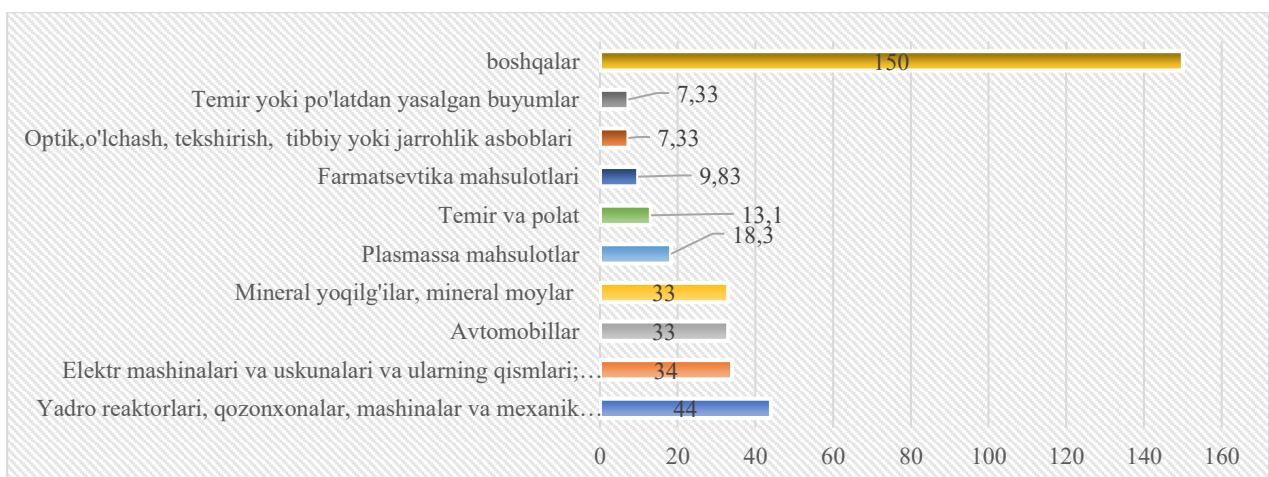
2023-yil mamlakatning asosiy eksport mahsulotlariga yadro reaktorlari, qozonxonalar, mashinalar va mexanik jihozlar 49 mlrd AQSH dollari, elektr mashinalar va uskunalar 43 mlrd AQSH dollari, avtomobillar 37 mlrd AQSH dollari, mebel-jihozlari 11,8 mlrd AQSH dollari va plasmassalar 17,4 mlrd AQSH dollari tashkil qildi.

Polsha Markaziy Statistika boshqarmasi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda Polshada tashqi iqtisodiy o'sish sur'ati 3,4 foizni tashkil etdi, bu Yevropadagi eng yaxshi natijalardan biri bo'ldi (2-rasm).

2-rasm. Polshaning mahsulotlari turi bo'yicha eksporti ko'rsatgichlari¹

2020-yilda Polshaga import tarkibi quyidagi asosiy tovar guruhlari bilan ifodalanadi, ya'ni yadro reaktorlari, qozonxonalar, mashinalar va mexanik jihozlar 44 mlrd.AQSh dollari, Elektr mashina va uskunalar 34 mlrd.AQSh dollari, Avtotransport vositalari 33 mlrd.AQSh dollari, plasmassalar 18,3 mlrd.AQSh dollari, mineral yoqilg'i, mineral moylar va bitumli moddalar 33 mlrd.AQSh dollari tashkil etdi (3-rasm).

3-rasm. Polshaning mahsulotlar turi bo'yicha import ko'rsatgichlari²

¹ <https://wits.worldbank.org/>

² <https://trendeconomy.com/data/h2/Poland/TOTAL>

Savdo mudofaa vositalari qarshi choralar kabi savdo choralari mamlakatdan mahsulot importiga qo‘llanilishi mumkin, bu esa Yevropa Ittifoqiga a‘zo bo‘lmagan mamlakat ishlab chiqaruvchilari Yevropa Ittifoqida tovarlarni sotishdan pastroq sotganligi aniqlanganda, Yevropa Ittifoqi kompaniyalari etkazilgan zararni to‘g‘irlashi mumkin ularning ichki bozoridagi narxlar yoki ishlab chiqarish tannarxidan pastroq. Ushbu chora-tadbirlar qayta tiklanadigan bo‘lib, vaqtinchalik choralar ko‘rilganda 6 oygacha yoki aniq choralar ko‘rilganda 5 yilgacha davom etishi mumkin.

Hukumat tomonidan kompaniyalarga mahsulot ishlab chiqarish yoki eksport qilish uchun taqdim etilgan subsidiyalarning savdoni buzuvchi ta‘siriga qarshi turish uchun subsidiyalangan importga qarshi subsidiya yoki kompensatsiya (CV) choralari qo‘llanilishi mumkin. Ushbu chora-tadbirlar ham yangilanishi mumkin va vaqtinchalik choralar ko‘rilganda 4 oy yoki aniq choralar ko‘rilganda 5 yil davom etadi.

Mahsulotlar importini tartibga solish uchun xavfsizlik choralari qo‘llaniladi, shuning uchun Yevropa Ittifoqi ishlab chiqaruvchilari o‘zgargan savdo vaziyatiga darhol moslashish qiyin. Ushbu choralar yangilanishi mumkin va vaqtinchalik choralar ko‘rilganda 200 kun yoki aniq choralar ko‘rilganda 4 yil davomida o‘z joyida qolishi mumkin.

3-jadval

Polshada biznesni amalga oshirish qulayligi¹

№	Ko‘rsatkichlar	2019 y	2020 y	2021 y	2022 y	2023 y
1.	Biznes yuritish qulayligi indeksi	33/190	40/190	42/190	41/190	43/180
2.	Soliqlarni to‘lash qulayligi indeksi	69/190	77/190	80/190	80/190	81/190
3.	Logistika samaradorligi indeksi	Yo‘q	Yo‘q	Yo‘q	Yo‘q	Yo‘q
4.	Korrupsiyani idrok etish indeksi	41/180	45/180	42/180	45/180	47/180
5.	IMD Jahon raqobatbardoshligi	38/63	39/63	47/64	50/64	43/64

Jahon banking baholashiga ko‘ra, biznes yuritish qulayligi indeksi bo‘yicha Polsha 2019-yilda 33/190 o‘rinni egallagan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 43/190 o‘ringa tushgan. Soliq to‘lash qulayligi 2019-yilda 69/190 o‘rinni tashkil etgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 81/190 ga teng bo‘ldi. Logistik samaradorligi indeksi esa mavjud emas deb baholandi. Korrupsiyani idrok etish indeksi bo‘yicha Polsha 2019-yilda 41/190 o‘rinni egallagan bo‘lsa, 2022-yilda 47/180 o‘ringa ko‘tarilgan. IMD jahon raqobatbardoshlik indeksi bo‘yicha 2019-yilda 38/63 o‘rinni tashkil qilgan bo‘lsa, 2023-yilda 43/64 o‘ringa tushgan. Bu ko‘rsatkichlar Polshani tashqi iqtisodiy faoliyatda hamkor sifatida qabul qilish mumkinligini ko‘rsatadi. [1]

Polsha va O‘zbekiston o‘rtasida savdo, investitsiya, texnologiya va ta‘lim sohalarida hamkorlikni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar mavjud. Polshani O‘zbekiston uchun Yevropa Ittifoqi davlatlari bozorlariga chiqish uchun strategik hamkor sifatida qarash mumkin. Ayniqsa, O‘zbekiston o‘z eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va sanoatni modernizatsiya qilish maqsadida Polsha bilan

¹ <https://research.hktdc.com/en/article/MzU4MDM1MzE4>

hamkorlikni qulay hisoblaydi. Shu bilan birga, bu hamkorlikni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o‘zaro manfaatli tashqi iqtisodiy siyosat ishlab chiqish talab etiladi.

Polsha Yevropa Ittifoqi davlatlari bozorlariga chiqish uchun logistik jihatdan qulay joylashuvga ega. Ayniqsa, paxta tolasi, ipak mahsulotlari va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini mamlakat orqali Yevropa bozorlariga yetkazish imkoniyati mavjud. Bu esa O‘zbekiston uchun ko‘plab yangi imkoniyatlar yaratadi.

Polsha iqtisodiyoti texnologik rivojlanish va sanoatni modernizatsiya qilish sohalariga sarmoya kiritishda ilg‘or tajribaga ega. O‘zbekistonda sanoat va qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish uchun Polsha investorlarini jalb qilish istiqbolli yo‘nalish bo‘lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Jahon banki, IMD, Transparency International. And <https://research.hktdc.com/en/article/MzU4MDM1MzE4>
2. <https://wits.worldbank.org/>
3. Farxod o‘g‘li P. L. O‘zbekiston tashqi savdosining tarkibi va iqtisodiy hamkorlik yo‘nalishlari //Tadqiqotlar.uz. – 2024. – T. 35. – №. 2. – C. 140–149.
4. Abduraxmonov F. Yevropa Ittifoqining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari //Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – 2023. – T. 1. – №. 9.
5. <https://pie.net.pl/en/forecasts/> — Polsha iqtisodiyot instituti ma’lumoti.
6. Qodirov H.T., Maxmudov T.O. O‘zbekistonning to‘qimachilik mahsulotlari eksportida yangi bozorlar: Yevropa Ittifoqi bozoriga kirishning strategik ahamiyati. “Marketing” ijtimoiy-iqtisodiy, tadbirkorlik-biznesga ixtisoslashgan ilmiy, amaliy va ommabop jurnal. 2024, 8-son, 304–309-bet. <https://awgm.ru/uz/osnovnye-otrasli-promyshlennosti-polshi-promyshlennosti-polshi.html>
7. UNCTAD ma’lumotlari.
8. <https://trendeconomy.com/data/h2/Poland/TOTAL>
9. Jahon banki, IMD, Transparency International. And <https://research.hktdc.com/en/article/MzU4MDM1MzE4>
10. Olimjonovich M. T. (2024). Raqamli iqtisodiyotda sanoat 4.0 ni rivojlanishining o‘ziga xos jihatlari. Science and innovation, 3(Special Issue 24), 1061–1063.